

7. Vzdělávání a výchova

Česká republika

Vzdělávací soustavu ČR tvoří podle školského zákona školy a školská zařízení. Výuka ve školách probíhá na základě vzdělávacích programů. Zákon definuje mateřskou školu, základní školu, střední školu (gymnázium, střední odborná škola a střední odborné učiliště), konzervatoř, vyšší odbornou školu, základní uměleckou školu a jazykovou školu s právem státní jazykové zkoušky.

Střední vzdělávání rozvíjí v návaznosti na základní vzdělávání vědomosti, dovednosti a kompetence žáka a připravuje ho na další studium na vysokých a vyšších odborných školách nebo na kvalifikovaný výkon povolání a pracovních činností. Umožňuje studium a získání odborné přípravy jak žákům do 18/19 let věku, tak dospělým. Střední vzdělávání má všeobecný nebo odborný charakter a je ukončeno maturitní zkouškou, výučním listem nebo závěrečnou zkouškou.

Střední vzdělání poskytují střední školy. Lze ho získat na školách vyučujících v oborech gymnázií a oborech odborného vzdělání na středních školách (zahrnují obory středních odborných škol, středních odborných učilišť, odborných učilišť a praktických škol). Mezi odborné vzdělání patří i obory nástavbového studia, které jsou uváděny samostatně.

Jako speciální vzdělávání se v ČR označuje vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami – to je žáků se zdravotním postižením (s mentálním, tělesným, zrakovým, sluchovým postižením, vadami řeči, autismem, souběžným postižením více vadami, vývojovými poruchami chování) a zdravotním nebo sociálním znevýhodněním. Podle zákona č. 561/2004 Sb., ve znění pozdějších předpisů, mají tito žáci právo na vzdělání podle jejich vzdělávacích potřeb a možností. Speciální vzdělávání se poskytuje žákům, u nichž byly tyto potřeby zjištěny školským poradenským zařízením, a je jim poskytováno na všech stupních vzdělávacího systému.

Vzdělávání osob se speciálními výchovnými potřebami v Česku je realizováno jednak v soustavě škol a zařízení, částečně i ve specializovaných institucích. Rodiče (zákonní zástupci) dítěte se musí rozhodnout, kterou vzdělávací cestu pro své dítě zvolí – vzdělávání v běžné základní škole – tj. integraci, nebo v systému škol samostatně zřízených pro žáky se zdravotním postižením – tj. ve speciální škole.

Základní škola – podle školského zákona je školní docházka povinná po dobu devíti školních roků, nejvýše však do konce školního roku, v němž žák dosáhne sedmnáctého roku věku. Žák plní povinnou školní docházku v základní škole zřízené obcí nebo

svazkem obcí. Základní vzdělávání v základní škole má 9 ročníků a člení se na první stupeň a druhý stupeň. První stupeň je tvořen prvním až pátým ročníkem a druhý stupeň šestým až devátým ročníkem. V místech, kde nejsou podmínky pro zřízení všech 9 ročníků, lze zřídit základní školu, která nemá všechny ročníky.

Stupeň základního vzdělání získá žák úspěšným ukončením vzdělávacího programu základního vzdělávání v základní škole, na nižším stupni šestiletého nebo osmiletého gymnázia nebo v odpovídající části osmiletého vzdělávacího programu konzervatoře.

Střední odborné učiliště – poskytuje především střední vzdělání zakončené závěrečnou učňovskou zkouškou. Délka studia činí zpravidla dva až tři roky. Absolventi získávají výuční list a jsou kvalifikováni pro výkon dělnických a podobných povolání. Kromě přechodu do praxe umožňuje však český vzdělávací systém také pokračování ve dvouletém nástavbovém studiu zakončeném maturitní zkouškou pro žáky, kteří ukončili tříletý obor.

Střední odborná škola – poskytuje především úplné střední odborné vzdělání zakončené maturitní zkouškou. Délka studia činí zpravidla čtyři roky. Kromě toho může nabízet i dvouleté či tříleté studium v oborech poskytujících střední odborné vzdělání. Absolventi jsou určeni především pro výkon odborných činností v technicko-hospodářských, ekonomických, zdravotnických, pedagogických a dalších oborech, mohou však také studovat na vyšší odborné škole nebo vysoké škole.

Gymnázium – je jedním ze tří hlavních druhů středních škol existujících v České republice, poskytujícím všeobecné vzdělání zakončené maturitní zkouškou. Posláním gymnázií je v hlavní řadě příprava studentů ke studiu na vysokých školách či vyšších odborných školách.

Svobodná země Sasko

Povinná školní docházka platí v Sasku pro děti, které dovršily 6 let. Základní školy spolupracují s mateřskými školami a jeslemi, aby dětem usnadnily zahájení školní výuky. Pro děti, které dosáhly školního věku, ale nejsou ještě na školní docházku připravené, se zřizují přípravné třídy. Povinná školní docházka trvá 9 školních let (základní škola a školy, v nichž výuka pokračuje), povinná výuka profese trvá 3 školní roky. Po čtyřleté základní škole pokračuje výuka na střední škole (di Ober-/Mittelschule) nebo gymnáziu závisle na predispozicích žáka. Střední škola zahrnuje třídy 5 až 9 nebo 10, žák v ní získává všeobecné vzdělání a vzdělání připravující k vykonávání profese. Po absolvování 9. třídy žáci obdrží potvrzení o ukončení tzv. hlavní školy (Hauptschulabschluss), případně po absolvování 10. třídy potvrzení

o ukončení tzv. reálné školy (Realschulabschluss). Výuka v gymnáziu trvá 8 let (od 5. do 12. třídy) a končí maturitní zkouškou (která opravňuje k zahájení studia na vysoké škole).

Ve speciálních školách (die Förderschulen) se učí žáci, kteří jsou dočasně nebo trvale postiženi v takové míře, že nejsou schopni výuky ve všeobecně vzdělávacích školách, a to ani v případě poskytnutí zvláštní péče.

Po absolvování všeobecně vzdělávací školy si mládež může vybrat studium jedné z 330 profesí na odborném učilišti (Berufsschule), v duálním systému (teorie ve škole a praxe v podniku) nebo v odborné škole (Berufsfachschule), kde zpravidla za 3 roky získává odborné kvalifikace. Absolventi odborných učilišť a odborných škol mohou pokračovat ve studiu na střední odborné škole (průmyslové školy – Fachoberschulen), kde se připravují na odbornou vysokou školu. Volba jednoho z pěti oborů (zemědělství, umění, společenské vědy, technika, ekonomika a management) nerozhoduje o budoucím oboru vysokoškolského studia. Kromě toho absolventi středních škol mohou získat vzdělání opravňující ke studiu na odborném gymnáziu. Ve školách tohoto typu se vyučují jak všeobecné, tak odborné předměty. Vysoké odborné školy (Fachschulen) poskytují důkladnější odbornou výuku, vzdělávají osoby, které již mají odborné vzdělání a praxi, poskytují kvalifikace na střední úrovni, vyšší než získávají vyučení zaměstnanci a nižší než získávají absolventi vysokých škol⁵.

Základní škola (Grundschule – První stupeň ZŠ) – úkolem základní školy je vést všechny žáky ve společném vzdělávacím oboru na základě individuálních a vývojových předpokladů se zahrnutím prvků hravého a kreativního učení k navazujícím vzdělávacím cyklům. Tím vytváří předpoklady pro rozvoj stabilních základů samostatného myšlení, učení a práce a zvládnutí čtení, psaní a počítání (kulturní techniky).

Základní škola zahrnuje 1. až 4. třídu. Vyučování probíhá pro každý ročník zpravidla odděleně. Vícetřídní vyučování je přípustné pouze tehdy, pokud je k dispozici odpovídající pedagogická koncepce a příslušně kvalifikovaný pedagogický personál.

Střední škola/všeobecně vzdělávací škola II. cyklu (Mittel-/Oberschule) – střední škola zprostředkovává všeobecné vzdělávání a vzdělávání připravující na výkon povolání a vytváří předpoklady pro profesní kvalifikaci. Je diferencovaným druhem školy a dělí se na hlavní školní vzdělávací cyklus a na reálný školní vzdělávací cyklus. Žáci s úspěšným zakončením 9. třídy získávají ukončené základní vzdělání (na druhém stupni) (Hauptschulabschluss). Od školního roku 2005/2006 se všichni žáci hlavního

⁵ Sächsisches Staatsministerium für Kultur, Bildungswege in Sachsen, Ausgabe 2003; aktualizace 2014 r.

školního vzdělávacího cyklu účastní speciálních zkoušek a jejich úspěšným absolvováním získávají kvalifikační závěrečné hodnocení pro ukončení druhého stupně. S úspěšným absolvováním 10. třídy a úspěšně složenou závěrečnou zkouškou získávají žáci v reálném školním vzdělávacím cyklu ukončení školního reálného vzdělání.

Gymnázium (*Gymnasium*) – gymnázium zprostředkovává žákům s příslušným nadáním a vzdělávacími záměry prohlubující obecné vzdělání, které se předpokládá při vysokoškolském studiu; vytváří však také předpoklady pro odborné vzdělávání mimo vysokou školu.

Gymnázium zahrnuje ročníky/třídy 5 až 10 a také 11 a 12, ukončuje se maturitní zkouškou a žák získává tzv. absolutorium střední školy (zralost pro studium na vysoké škole).

Učiliště (*Berufsschule*) – učiliště má za úkol zprostředkovávat především specifické znalosti, schopnosti a dovednosti v rámci odborného vzdělávání a přípravy na výkon povolání resp. při výkonu povolání a prohlubovat a rozšiřovat všeobecné vzdělávání. Učiliště spolu s učňovskými podniky a dalšími partnery podílejícími se na odborném vzdělávání vedou učně k závěrečným zkouškám, které ho kvalifikují pro výkon profese.

Odborné učiliště (*Berufsfachschule*) – na odborném učilišti jsou žáci připravováni pro jednu či více profesí, případně profesně vzdělávání. Mimo to existují také obory všeobecného vzdělávání.

Odborné učiliště má většinou formu denního studia a trvá nejméně jeden rok.

Odborná škola (*Fachschule*) – odborná škola zajišťuje další odborné vzdělání s odpovídající závěrečnou zkouškou kvalifikující k výkonu profese. Je určena žákům s ukončeným odborným učňovským vzděláním a po praktickém osvědčení nebo s dostatečnou praxí v oboru. Odborná škola trvá při denním studiu nejméně jeden rok, při jiné formě nežli denní studium patřičně déle.

Střední odborná škola (*Fachoberschule*) – střední odborná škola poskytuje všeobecné, odborně teoretické a odborně praktické vzdělávání. Střední odborná škola navazuje na absolutorium střední školy, trvá dva školní roky a po úspěšném složení závěrečné zkoušky získá absolvent tzv. Zralost pro vysokou odbornou školu (*Fachhochschulreife*).

Odborné gymnázium (*Berufliches Gymnasium*) – odborné gymnázium zprostředkovává prostřednictvím všeobecně vzdělávacích a odborných výukových předmětů vzdělávání, které vytváří předpoklady k přijetí na vysokoškolské studium nebo ke kvalifikovanému odbornému vzdělávání. Odborné gymnázium navazuje na absolutorium střední školy, trvá tři školní roky a poskytuje všeobecnou zralost pro studium na vysoké škole. Zahrnuje zaváděcí fázi a 12. a 13. třídu.

Obecně vzdělávací pomocné školy (*Allgemeinbildende Förderschulen*) – v pomocných školách jsou vyučováni žáci, kteří kvůli omezení jedné nebo více fyzických nebo psychických funkcí, také díky speciálním potřebám nemohou být nebo nemohou být dostatečně integrováni v jiných všeobecně vzdělávacích školách, a proto potřebují po delší období speciálně-pedagogickou podporu.

Typy pomocných škol jsou:

1. Školy pro nevidomé a slabozraké,
2. Školy pro neslyšící (s poškozením sluchu),
3. Školy pro žáky s duševním omezením,
4. Školy pro žáky s tělesným omezením,
5. Školy na podporu učení (pro žáky s poruchami učení),
6. Školy s logopedickým zaměřením,
7. Školy s výchovnou problematikou,
8. Nemocniční školy.

Na pomocných školách lze získat absolutoria ostatních druhů škol. Na školách s podporou učení se získává absolutorium 2. stupně bez účasti na zvláštní závěrečné zkoušce.

Školy druhého vzdělávacího cyklu (*Schulen des zweiten Bildungsweges*) – zvláštním druhem škol jsou večerní střední školy/večerní všeobecně vzdělávací školy (*Abendmittel-/Abendoberschule*), na nichž mohou získat absolutorium a kvalifikované absolutorium druhého stupně základní školy, nebo reálné školy dospělí i mládež s již ukončenou povinnou školní docházkou, převážně formou večerního vyučování.

Večerní gymnázium (*Abendgymnasium*) – je druhem školy, na níž mohou dospělí a mládež, kteří již nejsou školou povinni, získat všeobecné absolutorium (ukončené střední vzdělání opravňující ke studiu na vysoké škole), převážně formou večerní školy.

Kolleg – (instituce pro vzdělávání dospělých) je zvláštním druhem gymnázia pro dospělé, kteří již byli v pracovním procesu. Umožňuje ve tříletém denním studiu získat všeobecné absolutorium (ukončené střední vzdělání opravňující ke studiu na vysoké škole).

Polská republika

Od 1. září 2011 byla zavedena povinnost absolvovat roční předškolní přípravu pro děti ve věku 5 let a v letech 2004/05 – 2010/11 ve věku 6 let v zařízeních předškolní výchovy, tj. v předškolních odděleních ve školách základních a mateřských (včetně speciálních) a od školního roku 2008/09 – v komplexech předškolní výchovy

a předškolních místech. Od školního roku 2009/10 mohou 6leté děti na žádost rodičů zahájit výuku v 1. třídě základní školy.

V rámci škol spadajících pod systém osvěty fungují:

- od školního roku 1999/2000 6leté základní školy a 3letá gymnázia (která vznikla místo 8letých základních škol), v nichž je výuka povinná,
- od školního roku 2002/03 „nadgymnaziální“ školy, tj. 2–3leté střední odborné školy, 3letá všeobecně vzdělávací a odborná lycea, 4leté průmyslové školy a od školního roku 2004/05 školy pro absolventy středních odborných škol (tj. 2letá doplňující všeobecně vzdělávací lycea a 3leté doplňující průmyslové školy) a 3leté speciální školy připravující na práci; k „nadgymnaziálním“ školám se započítávají rovněž umělecké školy, které poskytují profesní oprávnění, a školy polyceální; kromě toho školy „nadzákladní“ pro absolventy 8leté základní školy fungující do ukončení cyklu vzdělávání byly začleněny příslušně v „nadgymnaziálních“ školách (středních odborných učilištích, všeobecně vzdělávacích lyceích a průmyslových školách).

V souvislosti s postupným zaváděním reformy školského systému vedle „nadgymnaziálních“ škol (pro absolventy gymnázií) fungovaly ještě – do doby dokončení cyklu vzdělávání – školy „nadzákladní“ (pro absolventy 8leté základní školy) a jejich oddělení ve struktuře škol „nadgymnaziálních“, tj. 4letá všeobecně vzdělávací lycea a 4-5leté střední odborné školy (zahrnující průmyslové školy a technická a odborná lycea); část škol „nadzákladních“ byla transformována na školy „nadgymnaziální“.

Údaje týkající se předškolní výchovy, škol (kromě vysokých škol) a od školního roku 2008/09 speciálních školních a výchovných středisek, výchovných středisek pro mládež, socioterapeutických středisek pro mládež, revalidačních a výchovných středisek a dále internátů a domovů se uvádí dle stavu na začátku školního roku; údaje o absolventech na konci školního roku.

Speciální škola (*Szkoła specjalna*) – vzdělávací instituce určena pro žáky, kteří mají vyjádření o potřebě speciálního vzdělávání. Speciální vzdělávání (na úrovni základní školy, gymnázia a školy „nadgymnaziální“) probíhá v samostatně fungujících speciálních školách nebo ve školách všeobecně dostupných, v nichž jsou vytvořena oddělení: speciální, integrační, všeobecně dostupné a také ve speciálních školních výchovných střediscích, jiných osvětových a výchovných zařízeních, léčebných zařízeních (včetně lázeňských zařízení) nebo individuální formou.

Základní škola (*Szkoła podstawowa*) – Šestiletá základní škola, ve které je v posledním roce výuky zakončen testováním opravňujícím k dalšímu vzdělávání v gymnáziu. Organizační struktura základní školy zahrnuje třídy I – VI, školní docházka je povinná.

Gymnázium (*Gimnazjum*) – Škola vzdělávající mládež ve tříletém cyklu (ve věku 13–16 let). Výuka v gymnáziu je povinná. Formální podmínkou přijetí do gymnázia je ukončení základní školy. V posledním roce výuky žáci absolvují zkoušku. Kladný výsledek této zkoušky umožňuje ucházet se o přijetí do „nadgymnaziální“ školy.

Střední odborné učiliště (*Zasadnicza szkoła zawodowa*) – Škola, která poskytuje střední odborné vzdělání, umožňuje po vykonání zkoušky získání diplomu potvrzujícího profesní kvalifikace a také další vzdělávání v doplňujících všeobecně vzdělávacích lyceích nebo doplňujících průmyslových školách. Do této školy jsou přijímáni absolventi gymnázia. Výuka trvá od 2 do 3 let.

Průmyslová škola (*Technikum*) – Čtyřletá škola, jejíž ukončení umožňuje po vykonání zkoušky získání diplomu potvrzujícího profesní kvalifikace. Odborné vzdělávání probíhá v profesích stanovených v nařízení ministra školství ze dne 26. června 2007 ve věci klasifikace profesí odborného školství. Absolventi průmyslové školy získávají středoškolské vzdělání, mají také po vykonání maturitní zkoušky možnost získat maturitní vysvědčení.

Průmyslová škola doplňující (*Technikum uzupełniające*) – Tříleté školy, které pracují na programovém základě středního odborného učiliště. Výuka trvá tři roky a po ukončení tohoto typu školy je dosaženo středoškolského vzdělání, umožňuje získání diplomu potvrzujícího profesní kvalifikace a po složení maturitní zkoušky maturitní vysvědčení.

Všeobecně vzdělávací lyceum (*Liceum ogólnokształcące*) – „Nadgymnaziální“ škola, jejíž ukončení umožňuje po vykonání maturitní zkoušky získat maturitní vysvědčení. Výuka trvá 3 roky, ve dvojjazyčných školách (dvojjazyčných třídách) s přípravnou třídou – 4 roky. Absolventi všeobecně vzdělávacích lyceí získávají po ukončení programově nejvyšší třídy středoškolské vzdělání, což jim dává možnost ucházet se o přijetí do školy polyceální. Po složení maturitní zkoušky získávají právo ucházet se o přijetí k vysokoškolskému studiu.

Doplňující všeobecně vzdělávací lyceum (*Uzupełniające liceum ogólnokształcące*) – Funguje od školního roku 2004/05. Pracuje na programovém základě středního odborného učiliště. Výuka trvá 2 roky. Absolventi doplňujících všeobecně vzdělávacích lyceí získávají po ukončení programově nejvyšší třídy středoškolské vzdělání, což jim

dává možnost ucházet se o přijetí do školy polyceální. Po složení maturitní zkoušky získávají právo ucházet se o přijetí na vysokou školu.

Odborné lyceum (*Liceum profilowane*) – Škola „nadgymnaziální“ vzdělávající v odborných profilech. Profily odborného vzdělání odpovídají stanoveným oborům ekonomiky. Jsou určeny prostřednictvím nařízení příslušného ministra pro osvětu a výchovu. Výuka trvá 3 roky. Ukončení školy a úspěšné složení maturitní zkoušky umožňuje získat maturitní vysvědčení a nárok ucházet se o přijetí k vysokoškolskému studiu.

Umělecká škola (*Szkoła artystyczna*) – vzdělávací instituce zřizována a vedená ministrem kultury a národního dědictví. Právnícké osoby, které nejsou jednotkami územní samosprávy, a fyzické osoby mohou zřizovat neveřejné umělecké školy po získání zápisu do evidence vedené příslušným ministrem kultury a národního dědictví. Rozlišují se školy realizující současně všeobecné a umělecké vzdělání a dále školy realizující výhradně umělecké vzdělání. K uměleckým školám se započítávají rovněž knihovnické školy a animátoři kultury. Absolventi všeobecně vzdělávacích uměleckých škol II. stupně mají možnost přistoupit k maturitní zkoušce, po jejímž vykonání mají nárok ucházet se o přijetí k vysokoškolskému studiu. Po ukončení školy vzdělávající v dané profesi, žák získává diplom o ukončení školy potvrzující získání profesního titulu.

Speciální školy připravující pro práci (*Specjalne szkoły przysposabiające do pracy*) – jedná se o tříleté školy, které působí od školního roku 2004/2005 na programovém základě gymnázia. Jsou určeny pro žáky s menším nebo větším mentálním postižením a také pro žáky se sdruženými postiženími. Ukončení tohoto typu školy umožňuje získat osvědčení potvrzující přípravu na práci. Jedná se o typ školy, po jejímž ukončení se nepředpokládá pokračování ve studiu.

Škola polyceální (*Szkoła policealna*) – Vzdělávací instituce organizována na programovém základě školy „nadgymnaziální“, umožňuje osobám se středoškolským vzděláním po složení zkoušky získání diplomu potvrzujícího profesní kvalifikace. Výuka netrvá déle než 2,5 roku. Absolventi po vykonání zkoušky získávají diplom, který určuje profesní kvalifikace na úrovni technika nebo kvalifikovaného pracovníka. Ve statistice jsou k polyceálním školám započítávány také tříleté instituty vzdělávání učitelů: učitelská kolegia a učitelská kolegia cizích jazyků a dále kolegia zaměstnanců sociálních služeb.

	CZ	DE	PL
Periodicita	roční	roční	roční
Údaje dostupné do úrovně	okres (LAU 1)	okres (NUTS 3)	obce (LAU2, NTSS)